

RANDFIGUREN

VERHALENDE BIJBELSTUDIES

Johan Visser

Inhoud

Woord vooraf	7
1. Melchizedek <i>Gezegend door de tiende koning</i>	9
2. Bileam <i>De dubieuze profeet</i>	17
3. Rachab <i>In het bordeel van de redding</i>	26
4. De koningin van Seba <i>Met eigen ogen</i>	35
5. Generaal Naäman <i>Genezen als een kind</i>	44
6. De wijzen uit het Oosten <i>Sterrenkijkers bij de Messias</i>	52
7. De barmhartige Samaritaan <i>Doe een ketter na!</i>	60
8. De Kanaänitische vrouw <i>Het geloof van een straathond</i>	69
9. Zacheüs <i>In het huis van de tollenaar</i>	77
10. Barabbas <i>Geruild</i>	86

Woord vooraf

Over de Bijbel zijn veel dingen te zeggen, maar in ieder geval ook dit: deze zesenzeftig boeken vormen samen het verhaal van God. De Bijbel vertelt het grote verhaal over God, de wereld, kwaad en verlossing en tegelijk ook talloze kleine verhalen waarin God in het leven van mensen verschijnt en werkt. In dit verhaal is God de hoofdpersoon die de wereld schept, kwijtraakt, weer opzoekt en heel maakt. De rode draad wordt gevormd door een taaie, nooit helemaal te vatten goddelijke liefde (samen met een taaie, ook nooit helemaal te vatten menselijke dwaasheid).

Verbeelding

Deze verhalende bijbelstudies willen bijbellezers helpen om de Bijbel als verhaal te lezen, niet omdat het ‘maar verhaaltjes’ zouden zijn, maar omdat het goede verhaal van God vraagt om het als een verhaal tot je te laten doordringen. Ik heb gepoogd om met verbeelding de bijbelverhalen tot leven te brengen, trouw aan de eigenheid van zowel de vertelling als de betekenis van het originele bijbelse verhaal. De dichters, vertellers en profeten uit de Bijbel hebben al hun verbeeldingskracht ingezet om het verhaal van God te vertellen en Jezus kunnen we ons niet voorstellen zonder de verrassende, shockerende en soms raadselachtige gelijkenissen waarmee Hij zijn boodschap dichtbij de mensen bracht. Deze wereld van bijbelse verbeelding heb ik opgevat als een uitnodiging om met dezelfde verbeeldingskracht de verhalen opnieuw te vertellen, in de hoop dat ze voor ons gaan leven.

Randfiguren

In dit boek staan tien bijbelse randfiguren in de schijnwerpers. In het goede verhaal van God spelen buitenstaanders en randfiguren namelijk een verrassende rol. Ze hebben vaak meer begrepen en ontvangen van God dan de mensen die erbij horen en hun onverwachte verschijningen brengen de heldere verdeling in de war tussen wie erbij hoort en wie niet. Deze randfiguren zijn het bewijs

van Gods tegendraadse en genadige gang onder de mensen en behoeden ons voor een leven in exclusieve hokjes en bubbels vol gelijkgezinden.

Hoe deze bijbelstudies te gebruiken

Elk hoofdstuk begint met een verhaal, gewoon om te lezen. Daarna volgen opmerkingen bij het bijbelverhaal. Deze aantekeningen geven de nodige achtergrondinformatie en uitleg om het verhaal zoals je het in de Bijbel vindt beter te begrijpen. De vragen en suggesties voor verwerking zijn bedoeld om het bijbelverhaal in groepsverband te bespreken.

Ik dank Janna Willems van uitgeverij KokBoekencentrum voor het kritisch en bemoedigend meelesen. Tijdens het schrijven van dit boek besepte ik hoeveel ik te danken heb aan anderen, mijn vrouw Gerdine en zoveel anderen, met wie ik in de loop van de jaren de Bijbel heb gelezen en God gezocht, gemist en gevonden. Als dit boek ook anderen helpt om dat te doen, ben ik dankbaar.

Johan Visser

Najaar 2019

1. Melchizedek

Gezegend door de tiende koning

Met Abram begint God een nieuw hoofdstuk met de mensheid. God roept hem weg uit zijn land en weg van zijn familie, om naar het land te trekken dat God hem wijst. Een nieuw begin dat God zal zegenen: Abram zal uitgroeien tot een groot volk, een naam krijgen en een land ontvangen. Bovendien zal hij een zegen worden voor alle geslachten van de aarde. Op deze manier zal de aarde, waarop de vloek van het kwaad werkzaam is, weer gezegend worden.

Abram gaat en trekt samen met zijn neef Lot naar het land Kanaän, waar hij als vreemdeling en nomade vertoeft. Na een verblijf in Egypte, omdat er in Kanaän hongersnood heerst, gaat het de beide herdersvorsten zo voor de wind dat ze besluiten om ieder zijn eigen weg te gaan. Lot kiest de vruchtbare Jordaanvallei en gaat in de buurt van Sodom wonen, de stad waar het kwaad welig tiert. Abram trekt naar het zuiden en verblijft als vreemdeling bij de eiken van Mamre, nabij de stad Hebron. Als er een oorlog in Kanaän uitbreekt tussen verschillende bondgenootschappen van koningen raakt Abraham daarbij betrokken, omdat Lot met de burgers van Sodom als oorlogsbuit is weggevoerd.

Gezegend door de tiende koning

De koning van Sodom viel Abram om de hals, maar had nauwelijks aandacht voor hem. Zijn ogen waren alleen gericht op wat hij over Abrams schouders heen zag. De vrouwen en kinderen, de kuddes, de ezels en kamelen bepakt met kostbaarheden en voedsel die in een stoet achter Abram de Koningsvallei binnentrokken. De koning rook naar teer. Sporen van zwarte vlekken waren op zijn koningsmantel zichtbaar. Blijkbaar had hij zich verscholen in een van de asfaltputten in de omgeving en had de zwarte aardsmurrie die hem bevlakte hem ook gered.

‘Mijn neef Lot zegt dat van de weggevoerden er niemand ontbreekt. Ook van uw bezittingen is er niet veel verloren. De oosterlingen zijn in paniek weggevlucht zonder veel mee te nemen.’ Abram beseftte dat de gewaagde expeditie om zijn neef Lot met alle krijsgesvangenen te bevrijden tot een goed einde was gebracht. De spanning en de euforie maakten plaats voor vermoeidheid en honger. De koning speurde nog steeds in de menigte achter hem. Abram draaide zich om. De vallei vulde zich met geluiden: kinderstemmen, vrouwen die naar de soldaten van de koning schreeuwden, het geroep van herders en ezeldrijvers, het gemekker van de schapen, zijn mannen die boven alle herrie uit de groep tot stilte maanden.

Toen zag hij op een heuvel aan de westkant van de vallei een klein gezelschap verschijnen. Het daalde af in hun richting. Anderen zagen het nu ook en er viel een afwachtende stilte over de Koningsvallei. De groep naderde snel. Vijf ezels beladen met manden en wijnzakken, enkele mannen met wapens, die schitterden in het zonlicht, en vooraan een gestalte in het wit, gezeten op een ezel. De koning van Sodom siste: ‘Melchizedek, de koning van Salem. Een vreemde, vrome snuiter.’

Abram had nog nooit van hem gehoord. Wonderlijke namen, dacht hij. Mijn koning is gerechtigheid; Salem, de vrede. De groep hield halt en Melchizedek spreidde zijn armen. Op zijn borst fonkelde een gouden efod, bezet met edelstenen in alle kleuren van de regenboog.

‘Welkom in het gebied van Salem. Vrede zij u allen!’ Het was een warme, volle stem die Abram deed denken aan de goddelijke stem die af en toe tot hem sprak. Hij knielde en met hem zijn mannen en velen van het volk van Sodom. Hun koning bleef echter staan. Het zuiver wit van Melchizedek vloekte met de vuile, bevlekte mantel van de koning van Sodom. Melchizedek sprak opnieuw: ‘Sta op en eet en drink. Er is brood en wijn voor u allen. Ik heb gehoord van de strijd en uw terugkomst. U zult honger hebben.’ Hij draaide zich om naar zijn dienaren: ‘Deel het uit, de kinderen eerst!’

Melchizedek nodigde Abram en de koning van Sodom uit om in de schaduw van een boom te gaan zitten. Terwijl ze aten en dron-

ken, deed de koning van Sodom verslag van wat er de laatste weken was gebeurd. De stafexpeditie van de vier koningen onder leiding van de Elamiet Kedorlaomer in Kanaän was geëindigd in de Siddimvallei met de veldslag tegen het bondgenootschap van vijf koningen. Hij noemde de namen van alle betrokken koningen wel twee keer. Abram telde in stilte het aantal koningen. Het waren er negen. Dat betekende dat deze Melchizedek nummer tien was. De andere negen waren doorsnee koningen, bezig met de dingen waar koningen gewoonlijk druk mee waren: het vergroten van hun macht en het voeren van oorlog om land en buit. Deze tiende koning leek anders. Hij deed uit, hij was druk met vrede.

Tussen de koningen bleef een nomade als Abram altijd een vreemde. Ze noemden hem een 'Hebreeër' – een randfiguur, een buitenstaander die er niet bij hoorde. Hij droeg die scheldnaam als een eretitel en had zich nooit thuis gevoeld bij de koningen die leefden om te nemen, altijd meer te nemen en terug te nemen. Hij leefde van de zegen van God die hem verschenen was en bezat alleen een belofte dat zijn nakomelingen dit land zouden ontvangen. Verder probeerde hij zich zo weinig mogelijk te bemoeien met koningen. Alleen met zijn buurman Mamre, in wiens gebied hij gastvrijheid genoot, had hij een bondgenootschap gesloten. Van de oorlog in Kanaän had hij gehoord en die zou net als de vorige oorlogen aan hem voorbij zijn gegaan, ware het niet dat zijn neef Lot erbij betrokken was geraakt. En je broeder liet je niet in de steek. Dus had hij met zijn bondgenoten een legertje op de been gebracht – welgeteld 318 man. Ze voerden een verrassingsaanval uit en het grote oosterse leger, dat onbezorgd de overwinning aan het vieren was, sloeg in paniek op de vlucht. Op de terugweg had Mamre hem apart genomen. 'Wat is dat toch met jou, Abram? Hoe flik jij dat toch altijd weer, slimme Hebreeër die je bent?' Hij had niet goed geweten wat te antwoorden. 'Mijn God houdt van onmogelijke dingen,' had hij gezegd. 'Soms is dat prachtig, soms doet dat pijn.'

Melchizedek stond op met een lach op zijn gezicht. 'Ik hoop dat jullie allemaal voldoende hebben gegeten om de reis voort te zetten.' Zijn ogen bleven op Abram rusten. Hij deed een stap naar

voren en legde zijn rechterhand op Abrams hoofd. Gouden ringen schitterden in het grijze haar. Hij deed zijn ogen dicht, alsof hij poogde iets uit een verre uithoek van zijn geheugen op te roepen. Zijn ogen gingen open. Ze straalden, als de ogen van kinderen die een schat hadden gevonden. Hij verhief zijn stem en riep door het dal: ‘Gezegend zij Abram, door El Eljon, de schepper van hemel en aarde. Gezegend zij El Eljon, die u uw vijanden in uw hand gaf.’

Abram voelde en hoorde de zegen en besepte hoe vreemd het er moest uitzien. El Eljon, de allerhoogste God van Kanaän, de schepper en koning van hemel en aarde zegende hém, de vreemde buitenstaander, de Hebreëër zonder land. Deze priesterkoning van de Allerhoogste zei hetzelfde als de HEER, die God van de stem die hem in Ur had geroepen om zijn land en familie te verlaten en naar dit land op weg te gaan. Die HEER moest dus ook de Allerhoogste, de schepper van hemel en aarde zijn. En deze tiende koning, de koning van gerechtigheid en vrede, was zijn priester en dienaar. De priesterkoning trok zijn hand terug. Abram stond op en wist wat hem te doen stond. Hij maakte een lichte buiging en zei plechtig: ‘Ik dank u, Melchizedek, koning van Salem, priester van El Eljon, voor uw gaven en uw zegen en ik bied u een tiende van deze buit aan, als gift voor El Eljon. Mijn dienaren zullen voor het vervoer zorgen.’ Melchizedek knikte afwezig, zijn gedachten waren elders.

Terwijl Melchizedek zich klaar maakte voor vertrek, wilde de koning van Sodom snel zaken doen. ‘Geef mij de mensen en neem de bezittingen voor uzelf, Abram.’ Ondanks het gulle aanbod ver raadden de woorden zijn onveranderde levensvisie: geef mij, neem jij. Even stond Abram in dubio. Hij had recht op de veroverde buit, het zou hem aanmerkelijk rijker maken en bovenal gunde hij koning Graaier de Grote niks. Als die woorden van Melchizedek – ‘Gezegend zij Abram’ – niet door zijn hoofd waren geflitst, had hij misschien wel ja gezegd. Maar nu antwoordde hij: ‘Bij de HEER, God de Allerhoogste, de schepper van hemel en aarde – dat niet. Ik zal nog geen draad of schoenriem van u aannemen. Dan zult u immers zeggen dat het uw bezittingen waren en u mij hebt rijk gemaakt. Ik zal niets nemen, behalve wat mijn mannen al hebben verbruikt tijdens de reis. En ook het deel dat mijn bondgenoten toekomt, laat hen dat nemen.’

Nu de buit verdeeld moest worden, barstte er een chaotische drukte los in de vallei. Abram deed Melchizedek uitgeleide en keek de op de ezel wiegende priesterkoning na. Het zonlicht bescheen de tiende koning en zijn gevolg. In zijn verlichte witte priesterkleed leek hij een ster die langzaam langs de groene helling van de Koningsvallei vervaagde, terwijl hij opging naar de stad van vrede. Een gevoel van heimwee overviel Abram. Hij miste de mysterieuze koning en de goddelijke vrede die om hem heen hing nu al. Waarom was hij niet met hem meegegaan?

Een van zijn knechten tikte hem op de schouder. ‘Meester, alles is klaar voor vertrek...’

‘Ik kom,’ antwoordde hij zonder na te denken. Zijn ogen waren nog steeds gericht op de plek waar hij de schittering van Melchizedek voor het laatst had gezien. Hij verbeelde zich de ezel met de koning die weer tussen de cipressen op de helling verscheen, maar besepte tegelijk dat dit niet zou gebeuren. Deze tiende koning was geen blijver. Je kon je niet aan hem vastklampen. Hij verdween even plotseling als hij verschenen was, alleen een zegen achterlatend. En heimwee. Daar moest hij het mee doen – zoals altijd.

.....

OPMERKINGEN BIJ HET BIJBELVERHAAL GENESIS 14:1-24

Abram en de koningen

In dit verhaal krijgen we een beeld van Abram zoals we dat niet tegenkomen in de andere bijbelse verhalen over hem. Hier verschijnt hij als een strijder die zich mengt in een oorlog om zijn neef Lot te bevrijden. Opeens is de vreemdeling en herder Abram betrokken in de wereldpolitiek van zijn dagen. Abram wordt in vers 13 ‘de Hebreëër’ genoemd, een bekende typering in het oude Midden-Oosten voor groepen die aan de rand van de samenleving leefden en er niet echt bij hoorden.

Het woord ‘koning’ is een kernwoord in het verhaal. Het komt er zeventwintig keer in voor en de climax van het verhaal speelt zich af in de Koningsvallei of het Koningsdal. Deze vallei moet ergens in de buurt van Jeruzalem hebben gelegen. Later zal Absalom, de zoon

van koning David, in deze vallei een zuil voor zichzelf oprichten (2 Sam. 18:18).

Over de koningen die worden genoemd is historisch verder niets bekend. Het verhaal vertelt over een conflict tussen vier koningen uit het oosten (en noorden) tegen vijf uit het gebied van de huidige Dode Zee. De koningen doen wat koningen gewoon zijn te doen: door machtspolitiek en oorlog hun macht en bezit beschermen, vergroten en terugpakken. In het boek Samuel wordt het volk Israël, als het om een koning vraagt, gewaarschuwd dat koningen altijd 'nemen', een woord dat ook in dit verhaal valt (1 Sam. 8:11-17).

Dit is de eerste keer in de Bijbel dat het woord oorlog voorkomt. Het is direct een grote oorlog waarbij negen koningen en ook andere stammen en volken in en rond Kanaän betrokken raken.

Het verhaal focust op twee koningen: de koning van Sodom, die Bera heet en de vertegenwoordiger is van die negen, en de koning van Salem, die de naam Melchizedek draagt en die in het verhaal de tiende koning is. Sodom is de stad van het kwaad, die daarom enkele hoofdstukken verderop door God vernietigd zal worden. Salem is verwant met het woord 'Sjalom', dat vrede, welvaart betekent. De naam wordt meestal uitgelegd als een verkorte vorm van de naam Jeruzalem, en komt verder maar één keer in de Bijbel voor (Ps. 76:3).

Melchizedek

Het contrast tussen de negen koningen en die ene kan niet groter zijn. De andere koningen zijn typische koningen die nemen (vers 11-12, 21), terwijl Melchizedek (evenals Abram) juist geeft en zegent (vers 18-21). Hij verschijnt met de geschenken en biedt de strijders een koninklijke maaltijd van brood en wijn aan.

De naam Melchizedek is een samentrekking van twee woorden: 'Mijn koning' en 'Rechtvaardig(heid)'. Deze tiende koning is dus een rechtvaardige koning. Het doen en bewaren van recht en gerechtigheid is de hoofdtaak van de koning in de Bijbel (zie Ps. 72).

Melchizedek is ook priester (de eerste die in de Bijbel wordt genoemd). De combinatie van priester en koning kwam vaker voor in het Midden-Oosten, hoewel in Israël het ambt van priester en koning veel meer gescheiden was. Zegenen is een van de taken van een priester (zie Num. 6:22-27). De zegen van deze priesterkoning is voor Abram een bevestiging van de belofte die God hem had gegeven bij zijn roeping (Gen. 12:1-4). Hij wordt gezegend en is tegelijk ook een zegen voor de bevolking van Kanaän.

Melchizedek is een mysterieuze figuur. Hij verschijnt even en verdwijnt daarna in het niets. Toch duikt hij later in de Bijbel weer op als voorvader en prototype van de door God aangestelde priesterkoning.

Psalm 110 is een koningspsalm (wellicht gebruikt bij een kroning) waarin de HEER de koning met een plechtige eed aanstelt tot koning aan zijn rechterhand en tot 'priester voor eeuwig naar de ordening van Melchizedek'. Koning David had Jeruzalem veroverd en tot hoofdstad gemaakt, zijn zoon Salomo bouwde er de tempel van de HEER. Melchizedek, de priesterkoning van het oude Jeruzalem, verbond het nieuwe koningshuis en de nieuwe hoofdstad met het verleden en de zegen van God die Abram ontving.

Juist daardoor wijst deze psalm ook verder dan David en zijn koningshuis. Deze priesterkoning in de lijn van Melchizedek is dé koning door wie God in de toekomst zijn volk zal verlossen en leiden (de Messias). Het is niet verwonderlijk dat in het Nieuwe Testament deze psalm klinkt om het koningschap van de verhoogde Jezus aan te wijzen. In de brief aan de Hebréeën verschijnt daarbij ook Melchizedek als een spiegel waarin we Jezus, de Hogepriester en Zoon van God, kunnen herkennen (Hebr. 5:6; 6:20 en 7:1-28). Melchizedek, zo zegt de brief, 'heeft geen vader of moeder, geen stamboom, geen oorsprong of levenseinde en lijkt op de Zoon van God – hij is priester voor altijd' (7:3 NBV). Zo is deze mysterieuze rechtvaardige priesterkoning van de stad van de vrede een beeld van Jezus, de unieke eeuwige priesterkoning.

El Eljon

Melchizedek is een priester van El Eljon, dat vertaald wordt met 'God de Allerhoogste'. El Eljon is een van de titels van El, de oppergod van Kanaän, die in de Bijbel ook voor de HEER wordt gebruikt. De zegen

van God voor Abram komt uit de mond van een Kanaänitische priester-koning van God de Allerhoogste, die ook de 'schepper van hemel en aarde' wordt genoemd. Ook deze buitenstaander kent God en wordt door God gebruikt om Abram te zegenen.

Het is treffend dat Abram na de ontmoeting met Melchizedek alle namen en titels bij elkaar neemt als hij tegen de koning van Sodom spreekt over 'de HEER, God de Allerhoogste, de schepper van hemel en aarde' (vers 22). Het bijbelse geloof in de ene God kent de HEER als de God van Abraham, Izak en Jakob én als de Allerhoogste Schepper van hemel en aarde, die ook via verrassende buitenstaanders kan verschijnen en zegenen.

Verwerking

Vraag je na het lezen van het verhaal en het bijbelgedeelte af wat je verrast en wat je geschokt heeft. Waarom verrast en schokt je dat?

Enkele vragen om over door te denken en te spreken:

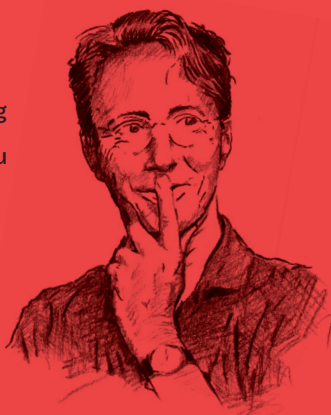
1. Wat heeft dit bijbelverhaal je te zeggen als het gaat over de koningen/de politiek?
2. Melchizedek wordt in Hebrreeën 7:3 vergeleken met Jezus, de Zoon van God. Waarin lijken ze op elkaar? Waarin zie je iets van Jezus in wat er in Genesis 14 over Melchizedek wordt verteld?
3. Melchizedek blijft een mysterieuze figuur in de Bijbel. Welke rol speelt het mysterie in jouw leven en geloof?
4. In het levensverhaal van Abram speelt de zegen van God een grote rol. Wat betekent gezegend worden en tot een zegen zijn voor jou? Hoe werkt dat in de praktijk: zegenen en gezegend worden?
5. Melchizedek is als buitenstaander een boodschapper van God. In hoeverre heb je daar zelf ervaring mee?

Dank en bid voor de zegen van God in je leven en door je leven heen naar anderen.

In de serie 'Verhalende Bijbelstudies' worden bijbelgedeelten tot leven gebracht door ze te vertellen met verbeelding en oog voor details, achtergronden en verbanden. Gecombineerd met uitleg over de betekenis, achtergrondinformatie en suggesties voor verwerking, zijn de boeken uitermate geschikt voor bijbelkringen en gespreksgroepen.

In **Randfiguren** wekt Johan Visser tien bijbelse randfiguren tot leven. Buitenstaanders en randfiguren zijn er overal — ook in de Bijbel. Het verrassende van bijbelse randfiguren is dat ze vaak meer hebben begrepen van God dan de mensen die er wél bij horen. Buitenstaanders tonen de onverwachtse en genadige manier waarop God Zijn weg onder de mensen gaat.

JOHAN VISSER (Amsterdam) is theoloog en predikant, eerst in Antwerpen en nu in de Amsterdamse Noorderkerk.

9 789023 958338

NUR 707

ISBN 978 90 239 5833 8

KokBoekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT